

The mechanism of patriotic education of students in primary education

Shakhnoza UMAROVA¹

Tashkent University of Applied Sciences

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2024

Received in revised form

10 January 2024

Accepted 25 February 2024

Available online

25 May 2024

Keywords:

education,
patriotism,
pride,
knowledge,
skill,
qualification,
text,
question,
task,
logical thinking.

ABSTRACT

The article provides feedback and recommendations on what methods, techniques, and technologies are important to use in the selection, analysis, and assimilation by students of texts that increase a sense of national pride, and pride in the process of teaching the subject “education”, based on logical thinking.

2181-3663/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss2-pp117-122>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash mexanizmi

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

tarbiya,
vatanparvarlik,
g'urur,
iftixor,
faxr,
bilim,
ko'nikma,
malaka,
matn,
savol,
topshiriq,
 mantiqiy fikrlash.

Maqolada o'quvchilarga “Tarbiya” fanini o'qitish jarayonida milliy g'urur, iftixor tuyg'ularini oshiruvchi matnlarni tanlash, ularni mantiqiy fikrlash asosida tahlil qilish va o'zlashtirishda qanday metod, usul va texnologiyalardan foydalanish muhimligi haqida fikr-mulohaza va tavsiyalar bayon qilingan.

¹ Teacher, Tashkent University of Applied Sciences. E-mail: umarova@gmail.com

Механизм патриотического воспитания обучающихся в начальном образовании

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

воспитание,
патриотизм,
гордость,
знание,
умение,
квалификация,
текст,
вопрос,
задание,
логическое мышление.

В статье представлены отзывы и рекомендации относительно методов, приемов и технологий, которые важно использовать при отборе, анализе и усвоении текстов учащимися с целью повышения чувства национальной гордости в процессе обучения по предмету «Воспитание» на основе логического мышления.

Boshlang'ich sinflarning tarbiya darslari orqali o'quvchilarda milliy g'ururni rivojlantirish bugungi ta'limning ustuvor vazifalaridan hisoblanadi. Har bir kishi odamlar orasida farovon yashashi uchun u yaxshi ta'lim-tarbiya ko'rgan bo'lishi kerak. Zero, Yurtboshimiz ham "Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz" [1], deya ta'kidlaydilar. Ma'lumki, "Tarbiya" fani O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan umumiy o'rta ta'lim muassasalarida 2020–2021-o'quv yilidan boshlab joriy qilindi. Ushbu fan Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasining bir qismi sifatida o'quvchilarda "Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari" g'oyasini singdirish, ularni ijtimoiy muvaffaqiyatli hayotga tayyorlash, faol fuqarolik pozitsiyasi, mas'uliyat, majburiyat, huquqiy ong va madaniyat, teran dunyoqarash, sog'lom e'tiqodlilik, ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik kabi fazilatlarni shakllantirishni maqsad qilib qo'ygan. "Tarbiya" fanini joriy qilingandan buyon yaratilgan metodik ta'minot bosqichma-bosqich takomillashib bormoqda. Mazkur fanni o'qitishga boshlang'ich sinflarda alohida e'tibor qilinmoqda. O'quvchida yurtsevarlik tuyg'usi shakllanishi uchun avval unda milliy iftixor tuyg'usi kamol topishi kerak. Buni Tarbiya darslarida hosil qilishning eng samarali usuli – tarbiyaviy ahamiyati yuqori, vatanparvarlik ruhi bilan yo'g'rilgan quyma matnlar tanlab olinishi va shunga munosib ravishda mantiqiy fikrlashga undaydigan o'quv topshiriqlari ishlab chiqilishi kerak.

Tarbiya fanini o'qitishda didaktik o'yinlardan, interfaol usullardan foydalanish ta'lim jarayonida o'quvchilarni o'qitish, tarbiyalash va kamol toptirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Didaktika – ta'lim nazariyasi hisoblanadi. Didaktik o'yinlar esa o'quvchilarning ijodiy ish faoliyatini kuchaytiradi, ixtiyoriy diqqatini jamlashga yordam beradi, shuningdek xotirani takomillashtiradi. Didaktik o'yin jarayonida o'quvchilar o'zlari sezmagani holda juda ko'p harakatlarni, mashqlarni bajaradilar, turli masalalarni yechadilar [2]. "O'zbek tilining izohli lug'ati"da "milliy" so'zi (arabcha) biror millatning o'ziga xos xususiyatini ifodalovchi, biror mamlakat va uning aholisi bilan bog'liqligi ta'riflanadi [3]. Demak, o'zbek millatiga oid, O'zbekistonni davlat, mamlakat sifatidagi tarixiga oid barcha moddiy va ma'naviy qadriyatlar milliy qadriyat sanaladi. Shu ma'noda me'moriy obidalar har ikki maqomdagi qadriyat sifatida ham ijtimoiy, ham pedagogik

(tarbiyaviy) ahamiyat va mohiyat kasb etadi. “G’urur” so’zi ham arabcha so’z bo’lib, insonning o’z qadr-qimmatini bilish, uni hurmat qilish hissi, faxrlanish tuyg’usi, faxr, iftixor, faxrlanishga asos bo’ladigan narsa tariqasida talqin etilgan. Bolalarda faxrlanish tuyg’usi, avvalo, o’zi yashab turgan hudud, u yerda mavjud qadriyatlar asosida shakllanadi. Me’moriy obidalar esa ham bevosita, ham bilvosita ta’sir etuvchi omil sifatida samarali qo’llanilishi mumkin bo’lgan vositadir[4]. Milliy g’urur tushunchasi “Mustaqillik: ilmiy-ommabop lug’at”da “Milliy g’urur – millatning o’z-o’zini anglashi natijasida sodir bo’ladigan doimiy ichki ruhiy ko’tarinkilik. U o’z ona zamini, avlod-ajdodlari tomonidan qoldirilgan moddiy, ma’naviy merosdan, o’z millatining jahon sivilizatsiyasiga qo’shgan ulushlaridan, o’zga millatlar oldidagi qadr-qimmat, obro’-e’tiboridan faxrlanish hissiyotidan iborat. Milliy g’urur o’z millatining chinakam fidoyisi bo’lgan har bir insonga xos ichki ruhiy tuyg’udir... milliy g’urur har bir kishida o’z millatining moddiy, ma’naviy meroslarini o’zlashtirish, urf-odatlar, an’analari, qadriyatlarini va tarixini mukammal bilish hamda uni o’zga millatlarniki bilan qiyoslash natijasida shakllanadi”[5].

2-sinf darsligining 10-betida Mirzo Ulug’bek yulduzlari haqida ma’lumot bor. Keling, tanishib chiqamiz.

Mirzo Ulug’bek yulduzlari

Mirzo Ulug’bek yoshligidan ko’p vaqtini kutubxonada o’tkazar, tinmay kitob oqir edi. Bu kitoblarni uning bobosi – Sohibqiron Amir Temur to’plagan edi. Mirzo Ulug’bek ayniqsa matematika va astronomiyaga qiziqardi. Shuning uchun yulduzlarni kuzatadigan inshoot-rasadxona qurishni orzu qilardi. Mirzo Ulug’bek Samarqandda o’zi orzu qilgan rasadxonani qurdirdi. Mirzo Ulug’bek rasadxonasi o’sha paytda dunyodagi eng mukammal asboblardan biri bilan jihozlangan edi. U tuzgan “Yulduzlar jadvali” esa butun dunyoga mashhur bo’ldi. Bu kitobda tarixda birinchi marta yulduzlarning joylashuvi aniq ko’rsatilgan. Bunday ilmiy tadqiqot jahon astronomiya fanining rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga egadir.

Mustahkamlash uchun savollar:

1. Ulug’bek rasadxonasi qaysi shaharda joylashgan?
2. Mashhur bo’lish uchun olimga qaysi fanlar yordam berdi?
3. Mirzo Ulug’bek ilm-fan taraqqiyotiga qanday hissa qo’shgan?
4. Nima deb o’ylaysiz, qadimgi va bugungi kundagi olimlarning o’xshash va farqli jihatlari nimada?

O’ylab ko’ring va gaplarni to’ldiring

Endi men ... ekanini bilib oldim.

Endi men ... bilaman.

Ahmad al-Farg’oniy

Bundan 1200-yillar avval yashagan bobomiz Ahmad al-Farg’oniy yerdan turib yulduzlarni o’rgangan. U bolaligidan kitoblarni sevib o’qir, bilmaganlarini ustozidan so’rab o’rganar edi. Bag’dod shahrida ta’lim olgan Ahmad al-Farg’oniy ko’p vaqtini

kutubxonada o'tkazgan. U yunon va hind olimlarining kitoblarini o'qigan, ularni arab tiliga tarjima qilgan va o'quvchilar uchun sodda tilda sharhlagan. Ahmad al-Farg'oniyni "Astronomiya asoslari haqida kitob" asari uzoq vaqt davomida jahondagi ko'plab universitetlarda astronomiyadan asosiy darslik sifatida o'qitilgan. O'zbekistonda Ahmad al-Farg'oniyni nomidagi bog'lar, ko'chalar mavjud. 861-yilda Misrda Al-Farg'oniyni bobomiz Nil daryosi suvi sathini o'lchaydigan inshoot barpo etgan. Undagi matematik hisob-kitoblar bo'yicha ishlaydigan suv tarozisi qaysi dehqon qancha yer solig'i to'lashini aniq belgilab bergan. Uni "adolat tarozisi" ham deyishgan. Tarixiy suv tarozisi poyida Ahmad al-Farg'oniyni ulug'vor va ko'rkam haykali qad rostlagan [6].

Tayyorgarlik ko'rib olish uchun quyidagi mazmunda savol va topshiriqlar berilgan:

Bilimli bo'lishning zarurati nimada? Koinot nimaligini bilasizmi? Koinotni o'rganish uchun qanday bilimlarga ega bo'lish kerak? Nima uchun "Matematika – fanlarning shohi" deyiladi? Tungi osmonni ko'rganingizda yulduzlarni yaqindan tomosha qilishni orzu qilganmisiz? Matn ostida berilgan savol va topshiriqlar o'quvchida milliy g'ururni rivojlantiradi:

a) Ahmad al-Farg'oniyni buyuk olim bo'lish uchun uning qanday xislatlari sizda ham bo'lishini xohlar edingiz?

b) Ahmad al-Farg'oniyni yozgan kitoblar dunyo rivojiga qanday hissa qo'shgan?

d) Misrliklar Ahmad al-Farg'oniyni nima sababdan hurmat qilishadi?

Ijodiy faoliyat uchun berilgan quyidagi topshiriqlar esa, o'quvchida faxrlanish hissini uyg'otadi: O'ylab ko'ring-chi, "Kimning farzandisiz? Tarbiya bergan ota-onangizga rahmat", "Qaysi maktabda o'qiysiz, sizga qoyilmiz, ustozingiz yaxshi ekan" degan e'tirofni eshitgan vaqtingizda sizni qanday tuyg'u qamrab oladi? Hikoya yuzasidan qilgan xulosangizni berilgan hikmat bilan bog'lab ko'ring.

Sohibqiron Amir Temur

Buyuk Sohibqiron Amir Temur g'oliblik bayrog'ini yuksak ko'tardi. Bu bayroq ostida buyuk el birlashdi, u barpo etgan ulug' saltanatni dunyo tan oldi. Bayroq esa tom ma'noda mamlakat ramzi, ulug'vorlik timsoliga aylandi. Jangchilarga jangovar ruh bag'ishlash, ularning kayfiyatini ko'tarish, irodasini chiniqtirish maqsadida jang maydonlari uzra baland hilpirab turdi. Bayroq eng ishonchli bahodirlar tomonidan qo'riqlandi. To'satdan daydi o'q kelib tug' ko'targan jangchiga tegsa-da, bayroq tuproqqa qorishmadi – darhol uning o'rnini boshqasi egalladi. Bundan maqsad, janggohdagilarga bayroq ko'rinmay qolmasin. Sohibqiron bobomiz zamonida bayroqni past tutish yoki sarbozning qo'lidan tushib ketishi xosiyatsiz sanalgan. Bayroqning pasaytirilishi mag'lubiyat va ortga chekinish ishorasi bo'lgan.

O'ylab ko'ring va savollarga javob bering.

1. Amir Temur qo'shinlari jangga qanday munosabat bildirganlar?
2. Jang maydonida bayroqning baland hilpirashi jangchilarni qanday ruhlantiradi?
3. Tug' ko'targan jangchining holatini qanday tasavvur qilasiz?

Bu kabi savollarni quyidagicha to'ldirish o'quvchida ajdodlar bilan faxrlanish, milliy g'urur hissini tuyishga olib keladi.

Darslikdagi boshqa mavzularda mazkur tuyg'ularni rivojlantirishga imkoniyat yartilmagan, bu o'rinda shuni ta'kidlash mumkinki, akasriyat mavzularni milliy g'ururni o'stirishga yo'naltirish mumkin, hech bo'lmaganda bitta savol yoki topshiriqni shunga yo'naltirsa bo'ladi. Masalan, darslikning 53-betidagi "Til va el" mavzusini o'zbek tilining naqadar qadimiy va boy til ekani bilan, bu tilda kimlar ijod qilgani, Alisher Navoiy bilan bog'lab o'qitish muhim ahamiyat kasb etadi.

Til – millat kuzgusi

Qadim zamonda ozod va abad bir mamlakat bor edi. Bu yerda odamlar baxtiyor yashar edilar. Kunlarning birida ushbu mamlakatga dushman hujum qilib, uni bosib olibdi. Dushman askarlari mamlakat saroyini egallagan bo'lsalar ham, odamlarni o'zlarining qonun-qoidalariga bo'ysundira olishmabdi. Dushmanlar shohining boshi qotibdi. U tun-u kun qanday qilib bu mamlakat xalqining totuvligiga barham berib, o'z tomoniga og'dirib olish haqida o'ylay boshlabdi. Bir kuni vazirning aytgan qimmatli maslahatidan shoh quvonib ketibdi. "Podshohim, bu xalqni jipslashtirib turgan narsa, bu – ularning ona tillaridir. Agar biz ularni o'zimizning tilda gaplashishga o'rgatsak, ular ona tillarini unutadilar va hamjihatliklari ham yo'qoladi", – debdi vazir. Shunda podshoh farmon chiqarib, o'z tilidan voz kechgan va begona tilda gaplashadigan fuqarolarga mukofot, yaxshi ish va imtiyozlar berishni buyuribdi. Shohning va'dalariga uchgan ayrim odamlar o'z tillarini unuta boshlashibdi. Natijada xalqning jipsligi va odamlar o'rtasida mehr-oqibat yo'qolibdi. Shohning sovg'alariga uchib, o'z og'a-inilarini ham dushmanga tutib beradigan sotqinlar paydo bo'libdi. Shu tariqa dushman bu xalqni uzoq yillar osonlik bilan boshqaribdi. "Agar biror millatni yo'q qilmoqchi bo'lsang, avvalo, uning ona tilini yo'q qil", – degan ekan o'shanda dushman shohi [7].

Matnga berilgan savol va topshiriqlarda tilning millat g'ururi ekaniga urg'u berilmaydi: Shohning "Agar biror millatni yo'q qilmoqchi bo'lsang, avvalo, uning ona tilini yo'q qil" degan fikrini siz qanday tushundingiz? Tilini unutgan xalq yana nimalarini yo'qotadi? Tilimizni unutmash uchun nimalar qilishimiz kerak? Mazkur savollarni quyidagicha davom ettirib, o'quvchilarda ona tilidan faxrlanish hissini oshirish mumkin edi: O'zbek tilida dunyoning ko'plab davlatlari gaplashishini istaysizmi? AQSH, Janubiy Koreya, Yaponiya kabi katta davlatlarda o'zbek tilini o'rganishga katta qiziqish bor. Bu ma'lumot sizga qanday ta'sir qildi?

2012-yilda Sloveniyaning Maribor shahrida 8 yoshgacha bo'lgan o'smirlar o'rtasida shaxmat bo'yicha Jahon kubogini qo'lga kiritdi. 2014-yilda 9 yoshli Nodirbek Toshkentda Georgiy A'zamov xotirasiga bag'ishlangan shaxmat turnirida ikki grossmeysterni mag'lubiyatga uchratdi. 2015-yil noyabr oyida Yunonistonning Porto-Karas shahrida bo'lib o'tgan shaxmat bo'yicha o'smirlar o'rtasidagi jahon chempionatida to'rtinchi o'rinni egalladi. 2017-yilning 29-oktyabrida Chigorin memoriali musobaqasida uchinchi o'rinni egalladi. Ushbu turnir davomida 13 yoshli Nodirbek o'z reytingini 2500 balldan yuqori ko'tarib, grossmeyer unvoniga sazovor bo'ldi. 2021-yil sentyabr oyida Abdusattorov Rossiya shaxmat federatsiyasi tomonidan "Yasnaya Polyana" muzey-mulkida tashkil etilgan Lev Tolstoy nomidagi turnirida ikkinchi o'rinni egalladi. 2021-yil 26–29-dekabr kunlari Polshaning Varshava shahrida bo'lib o'tgan tezkor shaxmat bo'yicha jahon chempionatida amaldagi jahon chempionlari – Yan Nepomnyashchiy va Magnus Carlsenni mag'lubiyatga uchratdi. 2023-yilda Chigorin ramziy klubiga a'zo bo'lib, klassik o'yinda Magnus Carlsenni ortda qoldirdi. Mazkur matnning ayrim so'zlari o'quvchilarga qiyinlik qilishi mumkin, ammo uning mazmuni har bir kishida g'urur va iftixor tuyg'usini rivojlantiradi.

Kuzatishlardan ma'lumki, 3–4-sinflarda o'quvchilar ertak, multfilm qahramonlaridan tashqari sport va san'at sohasidagi yulduzlarga qiziqqa boshlaydi. O'qituvchi bu qiziqishdan unumli foydalanishi lozim.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, darslikda keltirilgan matnlarga ishlangan o'quv topshiriqlarini boyitish zarur. Millat vakillariga bolaligidan milliy g'ururni, vatanparvarlikni singdirib boorish muhim ahamiyatga ega. Boshlangich sinf oquvchilarida "Tarbiya" darslarida muntazam faxr-iftixor tuyg'ularini rivojlantirishga e'tibor qaratish zarur, aks holda o'quvchilarda milliy g'urur tuyg'usi yetarli darajada rivojlanmay qoladi. Unda milliy g'urur, faxr, iftixor tuyg'ularini oshirish bo'yicha maxsus topshiriqlar yetishmaydi, to'ldirish, qo'shimcha qilish zarurati mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мирзиёев Ш. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. –Т.: Ўзбекистон, 2016. –14-б.
2. Pirnazarova A. Tarbiya fanini o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash va unda ta'lim va tarbiyaning uzviyligi: tarbiya fanini o'qitishda didaktik o'yinlar//Yangi O'zbekiston talabalari axborotnomasi 2022. 77-78b.
3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдлик. 5-жилд – Т.: ЎзМЭ, 2020, – 150 б.
4. Xasanova Sh. Tarixiy obidalar bilan tanishtirish jarayonida tarbiyalanuvchilarda milliy g'ururni shakllantirish// International scientific journal volume 1 issue 7 uif-2022: 8.2 | issn: 2181-3337
5. Mustaqillik: ilmiy-ommapob lug'at. –Toshkent, Sharq. 2006. 125 b.
6. Tarbiya. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinf o'quvchilari uchun darslik O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tavsiya etilgan. –Toshkent O'zbekiston, 2020. 12-b.